

LATVIEŠU LEGIONS

VARONI, NACISTI
VAI UPURI?

No Amerikas Savienoto Valstu Nacionālā arhīva
kara noziegumu izmeklēšanas materiāliem
1945–1950

Sastādījis
Andrievs Ezergailis

LATVIJAS VĒSTURES INSTITŪTA APGĀDS
RĪGA 1998

Šī dokumentu krājuma noslēguma daļa sastāv no četriem dokumentiem – divām Latvijas pilnvarotā lietveža Vašingtonā J. Feldmaņa vēstulēm un divām Pārvietoto personu (bēgļu) komisijas ierēdņu – komisijas locekļa Harija N. Rozenfīlda un koordinatora Eiropā Roberta Dž. Korkerna vēstulēm. Dokumentos uzsvērts, ka baltiešu SS brīvprātīgo leģiona locekļi nav ne brīvprātīgie, ne piederīgi SS, ka latviešu vienības nebija naidīgas Savienoto Valstu valdībai pēc Likuma par pārvietotām personām 13. paragrāfa. Koordinators Korkerns rakstīja, ka «[Komisija] ir saņēmusi pierādījumus, kas rāda, ka iemesls dalībai šajās vienībās bija obligātais iesaukums, kas bija Hitlera režīma metode, un ka baltiešu SS pa lielākai daļai bija domāti cīņām Austrumu frontē».

J. FELDMAŅA VĒSTULE H. N. ROZENFĪLDAM

Latvijas sūtniecība
Connecticut Avenue 1346
Vašingtona 6, DC.

Augsti godātam
Harijam N. Rozenfīldam, komisijas loceklim
Pārvietoto personu [bēgļu] komisija
Connecticut Avenue 815
Vašingtona 25, DC.

1950. gada 2. augustā

Godātais Rozenfīlda kungs!

Turpinot mūsu 1950. gada 24. jūlija sarunu par latviešu bēgļiem, bijušajiem Latviešu leģiona karavīriem, man ir tas gods sniegt Jums dažus apsvērumus un man piederošus dokumentus.

Vēstulei pievienoju savu memorandu valsts sekretāram, ko rakstīju 1949. gada 21. jūlijā un kas satur vispārīgu informāciju par šo jautājumu.

Manā 1950. gada 13. janvāra *aide-memoir* es izskaidroju atšķirību starp vācu SS un Latviešu leģionu. Jāuzsver, ka Latviešu leģiona karavīri vienmēr pildījuši tikai militārus pienākumus. Tādējādi neviens Latviešu leģiona karavīrs nav piedalījies pazemojošās akcijās pret ebreju iedzīvotājiem, kuras organizēja un izpildīja tikai vācu *Waffen SS*. Pēdējie bija Nacionālsociālistiskās partijas biedri, un katram no viņiem bija savs partijas biedra numurs. Latviešu leģiona latviešu karavīriem šāda numura, protams, nebija, un viņi nebija nacistu partijas biedri. Latviešu leģiona karavīriem ar *SS Hauptamt* pavēli bija aizliegts nēsāt SS zīmotnes, viņiem vajadzēja nēsāt vairodziņu latviešu krāsās. Ir zināms tikai viens gadījums, kad vācieši apbalvoja kādu latviešu virsnieku un viņš saņēma atzinību kā SS karavīrs. Tas vāciešos izraisīja izbrīnu, un vēlāk izrādījās, ka tā bijusi kļūda. Parasti latviešu karavīri saņēma jau valkātos vācu SS formas tērpus. Pirms šo formas tērpu lietošanas latviešu karavīriem tika pavēlēts noņemt visas SS zīmotnes. Tajā laikā SS formējumam bija privilēģēts raksturs, un vācieši nedomāja paplašināt šīs privilēģijas attiecībā uz latviešu karavīriem, kas netika uzskatīti par līdzvērtīgiem vāciešiem pēc viņu rasu teorijas.

Bez tam vēl Jūs atradīsiet Nirnbergas prāvas dokumenta kopiju, kas norāda, ka uz leģionu tika nosūtīti visi dienestam derīgie vīrieši. Tie, kuri nebija 100% derīgi, tika nosūtīti vērmahta komandiera rīcībā kā izpalīgi, un tie, kas bija derīgi tikai darbam, tika nodoti gauleitera Zaukela [piespiedu darbu vadītājs Vācijā] rīcībā.

Manā rīcībā ir informācija par mobilizēto vīriešu skaitu Latvijā:

Mobilizētie Latviešu leģionā līdz 1944. gada 1. jūlijam	43 564
Armijas izpalīgi	22 744
Gaisa izpalīgi	1600
Mobilizētie laikā no 1944. gada 1. jūlija līdz 1944. gada 18. augustam	13 333
Policijas izpalīgi	22 262

Piezīme: sekojošie skaitļi ir aptuveni.

1943. gada februāra/marta pirmās mobilizācijas laikā tika mobilizēti:

a) leģionā	15 000
b) armijas izpalīgos	25 000
c) piespiedu darba dienestā	10 000

Iznāk, ka Latviešu leģionā bija ap 57 000 vīru. Mūsu sarunas laikā Jūs man parādījāt Nirnbergas prāvas dokumenta kopiju, pēc kura pretebreju akcijās Latvijā piedalījās ap 300 *Waffen SS*. Esmu pārliecināts, ka tie nebija latvieši. Un, pat ja mēs pieļaujam, ka starp šiem 300 kara noziedzniekiem bija arī zināms skaits latviešu, godīgie 57 000 latvieši nevar būt atbildīgi par akcijām, kurās viņi nekad nav piedalījušies.

Ja Jūs vēlētos saņemt papildu informāciju par šo jautājumu, būšu priecīgs piedāvāt Jums savu palīdzību.

Ar cieņu

J. Feldmanis, Latvijas pilnvarotais lietvedis

H. N. ROZENFĪLDA VĒSTULE J. FELDMANIM

Dr. J. Feldmanim
Latvijas pilnvarotajam lietvedim
Latvijas sūtniecība
Connecticut Avenue 1346
Vašingtona 6, DC.

1950. gada 12. septembrī

Godātais Dr. Feldmani!

Piedodiet, ka apstiprinu Jūsu 1950. gada 2. augusta vēstules saņemšanu ar

novēlošanos. Tagad, protams, Jums jau ir zināms komisijas lēmums. Tas apstiprinājis šādu priekšlikumu:

«Baltijas ieroču SS vienības (Baltijas leģioni) to mērķa, ideoloģijas, darbības un sastāva kvalifikācijas ziņā ir uzskatāmas par savrupām un no vācu SS atšķirīgām vienībām, tādēļ komisija tās neuzskata par ASV valdībai naidīgu kustību saskaņā ar Likuma par pārvietotām personām 13. paragrāfā izdarīto labojumu.»

Ar cieņu

Harijs N. Rozenfilds,
komisijas loceklis

J. FELDMANA VĒSTULE H. N. ROZENFĪLDAM

Latvijas sūtniecība

Harijam N. Rozenfildam, komisijas loceklim
Pārvietoto personu [bēgļu] komisija
Connecticut Avenue 815
Vašingtona 25, DC.

1950. gada 18. septembrī

Godātais Rozenfilda kungs!

Ar šo apstiprinām Jūsu 1950. gada 12. septembra vēstules saņemšanu un izsakām Jums visdziļāko atzinību par sadarbību šīs problēmas risināšanā, atbalstot bijušiem latviešu karavīriem labvēlīga priekšlikuma apstiprināšanu.

Ar cieņu

J. Feldmanis,
pilnvarotais sūtnis, Latvijas pilnvarotais lietvedis

R. KORKERNA IEKŠĒJAIS MEMORANDS AUGSTĀKAJAI PRIEKŠNIECĪBAI

Savienotās Valstis. Pārvietoto personu [bēgļu] komisijas pārvalde
Frankfurte, APO 757

Visiem vecākajiem ierēdņiem un personālam
No Roberta Dž. Korkerna, koordinators Eiropā
Par baltiešu *Waffen SS* vienībām
1950. gada 28. novembris

1. Informācijai nosūtām izvilkumus no vēstules, ko komisija Vašingtonā sūtījusi šai pārvaldei, kurā paskaidrota komisijas politika attiecībā uz baltiešu *Waffen SS* vienībām.

A. Komisijas politika *Waffen SS* vienību lietā ir tāda, kā Jūs norādījāt, «ka katra baltieša, kas kvalificējams kā pārvietota persona [bēglis], uzņemšana Savienotajās Valstīs tiks izskatīta uz viņa personīgās informācijas pamata un ka dalība *Waffen SS* vienībā pati par sevi nebūs pamats viņa izraidīšanai». Tas pilnībā saskan ar komisijas 1950. gada 1. septembra norādēm par politiku šajā jautājumā.

B. Komisija ir devusi rīkojumu, lai visu baltiešu karavīru apturēto lietu izskatīšana tiktu nekavējoties atsākta atbilstoši 1950. gada 1. septembra politiskajam lēmumam. Praktiski tas nozīmē, ka visas šīs lietas, ko izskata Frankfurtes pārskatīšanas grupa, jāatgriež attiecīgiem rajonu birojiem un ka visas rajonu līmenī apturētās lietas jāatsāk.

C. Lietas, kas agrāk noraidītas, pamatojoties uz dienestu Baltiešu leģionā, attiecībā uz to atsākšanu atbilst tai pašai kategorijai kā tās, kas tikušas apturētas. Tomēr, lai gan apturēto lietu gadījumā šāda atsākšana notiek automātiski, noraidītās lietās galvotājam vai galvotājai iestādei jādūdz attiecīgās lietas atsākšana. Jāatzīmē, ka ar Baltiešu leģionu saistītās lietas, kas noraidītas citu iemeslu dēļ nekā tikai dienests baltiešu *Waffen SS*, netiks atsāktas uz 1950. gada 1. septembra lēmuma pamata.

D. Komisijas politikā ietilpa izskatīt jautājumus par brīvprātīgu vai piespiedu dalību *Waffen SS*, izņemot baltiešu *Waffen SS* vienībās, jo tā ir saņēmusi pierādījumus par to, ka ieskaitīšana šajās vienībās notika saskaņā ar obligāto iesaukumu, kas bija Hitlera režīma metode, un ka baltiešu SS dalībnieki pa lielāku daļu bija iesaukti cīņām Austrumu frontē. Pēc ļoti rūpīgas izskatīšanas komisija beigās nolēma, ka baltiešu *Waffen SS* vienības nebija naidīga kustība, kas atbilstu likuma 13. paragrāfam, un dalība šajās vienībās nebija šķērslis pēc būtības.

2. Iepriekšētais sagatavots lietošanai, īstenojot 1950. gada 1. septembra komisijas politisko lēmumu par dienestu baltiešu *Waffen SS* vienībās.

Paraksts: Roberts Dž. Korkerns, koordinators Eiropā